

УДК 342.922

Олександр Христов,*канд. юрид. наук,
доцент кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ***Євгенія Денисенко,***курсант факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ОBOB'ЯЗКІВ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО ЩОДО НАДАННЯ НЕВІДКЛАДНОЇ, ЗОКРЕМА ДОМЕДИЧНОЇ Й МЕДИЧНОЇ, ДОПОМОГИ

Стаття присвячена висвітленню та вивченню однієї з актуальних теоретичних і правозастосовних проблем законотворчості в українському законодавстві й полягає в розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо можливості знаходження шляхів вирішення поставленої проблеми. Приділено увагу вирішенню на науково-теоретичному рівні питань, пов'язаних із визначенням обов'язків поліцейського щодо надання невідкладної, зокрема домедичної й медичної, допомоги.

Ключові слова: медична допомога, домедична допомога, екстрена медична допомога.

Постановка проблеми. Питання недосконалості українського законодавства за часи існування незалежної України завжди посідало одне з головних місць серед проблем загальнодержавного характеру. Незважаючи на те що правова система держави є цілісною та погодженою й не повинна мати ніяких суперечностей, у ній налічується низка розбіжностей і неузгодженостей, які впливають на суспільне життя.

Особливу роль ця проблема відіграє у правовому полі діяльності правоохоронних органів, які виконують державно-владні повноваження, пов'язані із забезпеченням правильної реалізації правових норм, визначених законодавством. Більше того, актуальність і своєчасність цієї проблеми зумовлюється процесом реформування МВС України і створенням Національної поліції, зокрема, у контексті прийняття Закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII, який визначає права й обов'язки працівників поліції.

Попри значний законотворчий досвід відповідних державних органів центральної влади та досвід реформування правоохоронних органів європейських держав, сьогодні в окремих положеннях Закону України «Про Національну поліцію» містяться неточності й розбіжності з іншими законодавчими актами, які, у свою чергу, зумовлюють відсутність єдиної правозастосовної практики працівників правоохоронних органів.

Зокрема, проблемним, на нашу думку, є питання визначення основних обов'язків поліцейського щодо надання невідкладної, зокрема домедичної й медичної, допомоги.

Дослідженню питань, що торкаються окремих аспектів розглядуваної проблеми, присвячені праці вчених, серед яких – А.Б. Адельсеїтова, В.І. Брездєнь, І.В. Бульба, Т.Г. Карпінська,

Я.М. Когут, О.В. Москалюк, О.В. Олійник, В.В. Середюк та ін., які в працях акцентували увагу на загальних проблемах законодавчого регулювання діяльності працівників поліції. Окремі роботи зазначених авторів стосувалися деяких особливостей організації й діяльності служби швидкої допомоги та екстреної допомоги як у нашій державі, так і в інших країнах світу.

Поряд із цим окремого дослідження, присвяченого проблемі законодавчого врегулювання основних обов'язків поліцейського надавати невідкладну, зокрема домедичну й медичну, допомогу, до цього часу здійснено не було, що ще раз підкреслює та визначає актуальність і своєчасність обраної нами проблеми.

Мета статті – висвітлити суперечності норм Закону України «Про Національну поліцію» щодо обов'язків поліцейського надавати невідкладну, зокрема домедичну й медичну, допомогу з іншими чинними законодавчими актами, а також надати власне бачення стосовно можливих шляхів вирішення цієї проблеми.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань: проаналізувати вітчизняне законодавство та визначити суперечність норм у цій сфері; проаналізувати зарубіжне законодавство й визначити позитивний досвід у цій сфері; надати власне бачення вирішення цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Більшість ідей і положень Закону України «Про Національну поліцію» відповідає світовим і європейським стандартам, є значним проривом у реформуванні правоохоронної діяльності. Однак мають місце й деякі недоліки, що викликають непорозуміння не тільки в працівників юриспруденції, а й у пересічних громадян. А оскільки процес реформування передусім має на меті

змінити старі усталені підходи до діяльності правоохоронних органів і зосередити увагу всіх працівників на виконанні завдань із захисту прав, свобод і законних інтересів людини, закони пишуться насамперед для них [1, с. 16].

Діяльність працівників поліції має бути спрямована на задоволення інтересів громадян. Згідно зі ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію», перед працівниками поліції стоїть низка завдань, зокрема й «надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги» [2].

Саме тому, що поліція має чітко поставлені завдання, має бути створено досконале законодавство, що може регламентувати її діяльність і пояснювати функціональне призначення. Але, звертаючись до окремих статей Закону України «Про Національну поліцію», можемо констатувати, що в деяких із них існують неузгодженості. Зокрема, згідно з п. 4 ч. 1 ст. 18 Закону, до основних обов'язків поліцейського належить «надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я» [2].

Ця стаття є надзвичайно важливою, адже стосується найвищих соціальних цінностей – життя і здоров'я людини. У зв'язку з цим необхідно зазначити іншу норму Закону, якою встановлено обов'язок поліцейських зберігати й не допускати настання шкідливих для життя чи здоров'я людини наслідків у результаті застосування заходів примусу, а саме ч. 4 ст. 43 Закону визначено, що «поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу».

Охорона здоров'я громадян є складовою частиною процесу державотворення та системи національної безпеки країни, тому будь-яких колізій у таких законодавчих актах не має бути.

Тому доцільним є дослідження таких дефініцій, як «медична допомога» та «домедична допомога».

Згідно зі ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», медична допомога – це діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями й патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами [3].

Домедична допомога, відповідно до Закону України «Про екстрену медичну допомогу», – це невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування і збереження життя людини в невідкладному стані й мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування і збереження життя людини, яка перебуває в невідкладному

стані, та, відповідно до закону, зобов'язані здійснювати такі дії й заходи [4].

Виходячи з вищеведених тверджень, можемо констатувати, що основною характеристикою цих понять є наявність або відсутність професійних навичок у людини, яка уповноважена надавати медичну або домедичну допомогу. Особами, які вправі надавати медичну допомогу, визначаються лише професійно підготовлені медичні працівники.

Категорії осіб, що можуть надавати домедичну допомогу, визначено в Законі України «Про екстрену медичну допомогу». Такими є рятувальники аварійно-рятувальних служб, працівники державної пожежної охорони, поліцейські, фармацевтичні працівники, провідники пасажирських вагонів, бортпровідники та інші особи, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти практичними навичками надання домедичної допомоги [4].

Іншою особливістю є наявність медичної освіти в особи, яка надає медичну допомогу, наявність якої, у свою чергу, не є обов'язковою для кандидатів на службу в поліції, зазначених у ст. 49 Закону України «Про Національну поліцію». Так, ст. 49 Закону визначається, що на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою [2].

Відповідно до ч. 1 ст. 72 цього Закону, професійне навчання поліцейських складається з: 1) первинної професійної підготовки; 2) підготовки у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання; 3) післядипломної освіти; 4) службової підготовки, тобто системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь і навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності.

Розглядаючи положення Закону України «Про Національну поліцію», можна визначити, що для проходження служби поліцейським наявність медичної освіти в цій діяльності не є обов'язковою, що не узгоджується з його основними обов'язками, які впливають із необхідністю у визначених законом випадках надання медичної допомоги.

Крім того, варто зазначити, що проблема неузгодженості положень Закону про центральний орган виконавчої влади, який захищає життя, здоров'я, права і свободи громадян від протиправних посягань; служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку, була й до прийняття Закону України «Про Національну поліцію».

Прикладом цього є окремі положення Закону України «Про міліцію» від 20.12.1990 № 565-ХІІ, де в ч. 24 ст. 10 зазначено, що міліція, відповідно до своїх завдань, зобов'язана «надавати у межах наявних можливостей осо-

бам, які потерпіли від правопорушень і нещасних випадків або перебувають у безпорадному чи небезпечному для життя і здоров'я стані, у тому числі неповнолітнім, які залишилися без опікування, домедичну допомогу та іншу допомогу, а також у разі необхідності вживати передбачених Законом України «Про екстрену медичну допомогу» заходів для забезпечення надання зазначеним особам екстреної *медичної допомоги*»; у ст. 5 наголошено, що «у разі необхідності вживає заходів щодо негайного надання *медичної* та іншої *допомоги* затриманим та заарештованим (взятим під варту) особам» [5].

Орієнтація державної політики України на розвинені держави дає змогу розглянути діяльність поліції та її обов'язки на прикладі різних країн світу, порівнявши їх із вітчизняним законодавством, і надати власне бачення цієї проблеми в Україні.

У США функції надання швидкої медичної допомоги населенню на *догоспітальному* етапі можуть виконувати, наприклад, поліцейська або пожежна служби, добровільна служба транспорту швидкої медичної допомоги. У багатьох випадках служба швидкої медичної допомоги перебуває в підпорядкуванні поліцейського департаменту; патрульні машини й персонал використовуються як для надання швидкої медичної допомоги, так і для виконання поліцейських обов'язків.

У Поліцейській академії в м. Майамі слухачі вивчають такі курси: критичні ситуації; проведення операцій із порятунку заручників; спеціальне обладнання; вибухові пристрої; тактика протидії тероризму; методика обшуку будівель і приміщень; порятунок заручників із використанням мобільних засобів; надання першої медичної допомоги тощо [6].

У 60 великих містах країни швидко перевезення тих, хто потребує надання швидкої медичної допомоги, проводиться поліцією. Поліцейські встановлюють необхідну кількість автомобілів швидкої медичної допомоги, дозволяють необхідну швидкість руху і використовування сирени [7]. Зазначається можливість надання працівниками поліції в окремих випадках екстреної допомоги, але приймаються на службу кандидати, для яких не є обов'язковою наявність медичної освіти.

Для надання екстреної допомоги в США готуються парамедики, які працюють у службі швидкої медичної допомоги, аварійно-рятувальних і воєнних підрозділах, володіють навичками надання екстреної медичної допомоги. Під час підготовки парамедиків більше уваги приділяється володінню алгоритмами надання медичної допомоги в екстрених ситуаціях, якими мають володіти лікарі. Підготовка цих спеціалістів займає близько 1000 годин. Пожежники та поліцейські, як правило, отримують кваліфікацію CFR (Certified First Responder). Вони треновані в наданні першої допомоги, куди входить серцево-легенева реанімація, іммобілізація, дефібриляція, зупинка кровотечі, розпізнавання симптомів інфаркту, інсульту, гіпоглікемії, анафілактичної реакції,

допомога при переломах, опіках, неускладнених пологах тощо. Крім цього, їм дозволено використовувати адреналіновий автоінжектор, якщо він є в пацієнта. У деяких штатах вони мають право використовувати також глюкозу й активоване вугілля, нітрогліцерин, знову ж таки якщо він є в пацієнта та був прописаний лікарем і за наявності відповідних симптомів [8].

Варто зазначити, що коло повноважень поліцейських США не має статичного характеру, адже у зв'язку зі стрімкою зміною соціальних процесів і технічним процесом, розширюється й коло повноважень поліцейського.

У Канаді, наприклад, пожежні та допоміжний персонал забезпечують догляд, що виходить за межі «першої долікарської допомоги». Від поліцейського може вимагатись надання першої допомоги, хоча передлікарняний нагляд не є частиною його кваліфікації. У збройних силах проводиться навчання першої долікарської допомоги й передлікарняного екстреного догляду, орієнтованого на бойові дії й інші воєнні ситуації та оточення [9].

У Франції для ухвалення рішень щодо надання екстреної медичної допомоги і для подальшого транспортування хворих з однієї лікарні в іншу дуже важливою є медична координація, здійснювана досвідченим лікарем-диспетчером. Служба швидкої медичної допомоги знаходиться в розпорядженні всіх служб, що беруть участь в організації швидкої медичної допомоги: поліції, пожежно-саперної служби, лікарів приватного сектора, приватних і суспільних санітарів, що беруть участь у наданні медичної допомоги. Диспетчерська швидка медична допомога має прямий зв'язок із поліцією, бригадою саперів-пожежників, периферійними швидкими медичними допомагами, зі спеціалізованими відділеннями лікарень. Часто сигнал про подію надходить спочатку в поліцію [7].

В іншій моделі організації долікарської допомоги, що має місце у Великобританії, основну роль у медичному забезпеченні екстреної медичної допомоги у вогнищі виконують спеціальні мобільні бригади, що складаються зі спеціально підготовленого середнього медперсоналу, що вміє надати весь необхідний обсяг невідкладної допомоги, включаючи реанімаційний. Ці бригади можуть входити до складу окремих самостійних загонів, а можуть входити до складу відділень екстреної медичної допомоги при госпіталях. Надання на догоспітальному етапі невідкладної допомоги проводиться середнім медперсоналом. У більшості випадків перша догоспітальна допомога здійснюється парамедиками (рятувальниками, поліцейськими, пожежниками і т. д.), які в обов'язковому порядку навчені основ надання першої допомоги потерпілим [7].

У Польщі виклики про нещасні випадки й захворювання надходять до Центру повідомлення рятувальників. При цьому на всій території країни діє єдиний аварійний номер – 112, що інтегрується з медичними та пожежними службами й поліцією [10, с. 73].

Висновки

Виходячи з вищевикладеного, можемо дійти висновку, що існують суперечності між п. 4 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про національну поліцію» та іншими статтями законів, які визначають порядок надання медичної й домедичної допомоги. Ми вважаємо, що доцільним було б у п. 4 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про національну поліцію» слова «і медичну» видалити з тексту й цей пункт викласти в такій редакції: «4) надавати невідкладну, зокрема домедичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я»; а також у ч. 4 ст. 43 цього Закону замінити слова «невідкладну медичну допомогу» на «домедичну допомогу» й викласти в такій редакції «4. Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну домедичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу».

Зважаючи на специфіку діяльності поліцейських, що включає розкриття правопорушень і злочинів, запобігання правопорушенням і злочинам і попередження правопорушень і злочинів, охорону громадського порядку, забезпечення реалізації прав і свобод людини, пропонуємо не покладати на працівників Національної поліції обов'язки стосовно надання послуг, пов'язаних із медичною допомогою. Як зазначалося вище, кандидати на проходження служби в органах поліції не зобов'язані мати медичну освіту. Варто також урахувати умови навчання поліцейських у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, де вивчається лише надання першої домедичної допомоги, яка включає комплекс заходів, спрямованих на збереження життя і здоров'я особи.

Проаналізувавши діяльність поліції та її обов'язки на прикладі різних країн світу, порівнявши їх із вітчизняним законодавством, вважаємо, що доцільною є орієнтація на одну з таких розвинених держав. На нашу думку, дуже вдалим є спосіб інтегрованої діяльності органів поліції та закладів надання медичної допомоги, що має місце в США або Польщі. Пропонуємо створити єдину систему, яка могла б координувати діяльність поліції, медичних закладів та інших аварійно-рятувальних служб. Іншим способом можна зазначити включення до підрозділу поліції медичного персоналу для їхньої спільної діяльності з працівниками поліції під

час викликів на місце скоєння злочинів (правопорушень). Отже, існує можливість зменшення кількості смертності, пов'язаної з невчасним або неправильним наданням медичної допомоги потерпілому.

Список використаних джерел:

1. Бульба І.В. Закон України «Про Національну поліцію»: переваги та недоліки реформування / І.В. Бульба, М.В. Романенко // Національна поліція України: проблеми становлення та перспективи розвитку : зб. матеріалів наук.-практ. конф. курсантів та студентів (м. Харків, 10 грудня 2015 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2015. – С. 16–20.
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 № 2801-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T280100.html.
4. Про екстрену медичну допомогу : Закон України від 05.07.2012 № 5081-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://norma.org.ua/document/legislation/zu/zu1/1.php>.
5. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 № 565-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/565-12>.
6. Савченко А. Система підготовки поліцейських у США / А. Савченко // Національна громадська платформа «Реформуємо МВС: прозорість та відповідальність» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://police-reform.org/index.php?id=1437755035>.
7. Досвід різних країн світу в організації швидкої медичної допомоги [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ssmf.health.kiev.ua/index.php/36-svitova-istoriya/50-dosvid-riznikh-krajiv-svitu-v-organizatsiji-shvidkoji-medichnoji-dopomogi?showall=&start=7>.
8. Формування та особливості державної служби медицини катастроф України та США / [Т.Г. Карпінська, О.Л. Мірус, В.М. Фірман, Н.М. Абашина] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ldubgd.edu.ua/sites/default/files/files/karpinska_7.pdf.
9. Первая доврачебная помощь [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nazdor.ru/topics/medicine/western/current/466815/#Австралия>.
10. Олійник О.В. Особливості організації служби швидкої допомоги в Польщі / О.В. Олійник // Медична освіта. – 2013. – № 3. – С. 71–73.

Статья посвящена освещению и изучению одной из актуальных теоретических и правоприменительных проблем законоотворчества в украинском законодательстве и заключается в разработке теоретических положений и практических рекомендаций по возможности нахождения путей решения поставленной проблемы. Уделено внимание решению на научно-теоретическом уровне вопросов, связанных с определением обязанностей полицейского по оказанию неотложной, в частности домедицинской и медицинской, помощи.

Ключевые слова: медицинская помощь, доврачебная помощь, экстренная медицинская помощь.

The article is devoted to studying and highlighting one of the urgent problems of theoretical and enforcement lawmaking in Ukrainian legislation and is developing theoretical positions and practical recommendations on the possibility of finding solutions to the problem. The authors paid attention to solving scientific and theoretical level issues related to the definition of the duties of the police to provide emergency, including domedychnoyi and medical care.

Key words: medical care, domedychna aid, emergency medical care.